

Stanovništvo opštine [Rekovac](#) u bogatom voćarskom i vinogradarskom šumadijskom kraju po imenu Levač već deset meseci drži straže kojima uspešno sprečava formiranje jedne od više stotina rudarskih istražnih bušotina u Srbiji.

“Lokacija na koju smo se fokusirali još uvek je pod budnim okom meštana. Poljoprivredne mašine koje su se, eto, pokvarile baš na toj lokaciji su i dalje tu”, kaže za Bilten **Marica Živanović Poljo iz neformalnog udruženja građana “nEKO brine za Levač”**.

Pojašnjavajući aktuelnu situaciju, ona dodaje: “Željno iščekujemo da se završi procedura izmena i dopuna Prostornog plana kojima bi se decidirano navelo da se u opštini zabranjuju aktivnosti vezane za [litijum](#) i bor, uključujući i istražne radnje i, ne daj bože, eksploataciju”.

Priča iz Levča kod Jagodine, u Šumadiji, govori o uspešnim metodima organizovanja, ali i o neujednačenosti snaga promotera i protivnika ekstenzivnog rudarenja u Srbiji, koje je tamna strana zelene tranzicije u neokolonijalnim postavkama svetskog kapitalističkog sistema. Bušotina zbog koje su Levčani stavili život na pauzu nalazi se na jednom od preko stotine polja za istraživanje metalčnih mineralnih sirovina, uglavnom zlata, bakra, olova, cinka, bora i litijuma, kojima je mapa Srbije prošarana. Za rudarenje metala se u Srbiji plaća niska rudna renta, a na propisima za zaštitu životne sredine ne insistira previše.

Imperija uzvraća udarac

Da je Rekovac uopšte zanimljiv za rudarska istraživanja meštani su saznali 2020. iz naslova teksta objavljenog u portalu Sputnik, “Grad u Srbiji koji leži na ogromnom bogatstvu”. U njihovoj opštini je tokom vanrednog stanja iste godine, dok je lokalno stanovništvo bilo potpuno neobavešteno o “invaziji” interesovanja za litijum i bor u Srbiji, jedna australijanska kompanija u tišini izvela dve istražne bušotine.

Pokušaj izgradnje treće bušotine je zatekao stanovništvo opreznijim i organizovanim u „nEKO brine za Levač”, udruženje koje je jedna od šest članica veće aktivističke mreže Savez Ekoloških Organizacija Srbije – Znamo da ne damo – SEOS. Formiranje istražne bušotine u selu Dragovu je sprečeno u oktobru 2021., u jeku opštenarodnog bunta protiv velikog projekta rudnika litijuma kompanije Rio Tinto u Jadru, kod Loznice, i nakon srazmerno velikog lokalnog protesta koji je organizovao “nEKO brine za Levač”. Tadašnje demonstracije i blokade autoputa, graničnih prelaza i saobraćajnica širom zemlje su i vrh republičkih vlasti naterali u defanzivu.

Zatišje je, očekivano, trajalo dok na proleće 2022. nisu završeni opšti izbori. Imperija nakon toga uzvraća udarac. Vlasti iznova “guslaju” hvalospeve rudarenju litijuma i bora kao prilici za ekonomski preporod. Ko drukčije kaže kočničar je progresa, pa i izdajnik. Učesnici anti-

Rio Tinto protesta bivaju zasuti stotinama prekršajnih prijava, privatna obezbeđenja i policija ispoljavaju nasilje prema aktivistima za zaštitu životne sredine u Novom Sadu i Majdanpeku. Vlasti krajem godine pokušavaju i da proguraju Nacrt Zakona o unutrašnjim poslovima kojim se aktivizam u praksi kriminalizuje i legalizuje primena sile prema građanima koji mirno protestuju.

To je skica društvene atmosfere u kojoj Levčani na jesen 2022. saznaju da se kompaniji Balkan Mining and Minerals žuri da pre isteka dozvola za istraživanje oformi još jednu bušotinu. Uprkos temeljnom gaženju civilnog društva, prekršajnim prijavama koje su dobijali zbog protesta, i pretnjama odštetnim zahtevima od po 140.000 evra zbog sabotiranja izgradnje treće bušotine - Levčani vrlo doslovno pale logorske vatre i zaposedaju pristup parceli na kojoj je planirana četvrta.

Na putu investitorovih namera i građevinskih mašina sasvim slučajno se kvare i dve poljoprivredne. Jedan traktor i jedan stari dreš će provesti još tri godišnja doba na istom mestu, a meštani nastaviti da se na barikadama okupljaju sa otvorenom namerom da ne dozvole nijedan korak bliže tome da ovaj kraj iz idiličnog pejzaža iz pesme bude transformisan u jalovište zatrovanih izvora. U tom trenutku je, naime, odavno poznato da su slične bušotine drugde izazivale povećanje koncentracije otrovnih materija u podzemnim vodama i bunarima.

Povratak džedaja

Aktivisti tvrde da kompanija Balkan Mining and Minerals nema sve potrebne dozvole i da je već prekršila nekoliko propisa u pripremi parcele: da je na njoj izvršena protivzakonita "čista seča", da zemljište na kom se vrše radovi nije prevedeno iz poljoprivrednog u građevinsko i da radovi nisu prijavljeni opštini. Investitor nastoji na suprotnom. Građani Rekovca su se od 2020. obraćali poljoprivrednoj i šumarskoj inspekciji, lokalnoj samoupravi i višim instancama, pokrenuli lokalnu peticiju koju je potpisalo oko 2.000 ljudi (u opštini od 10.000) i prikupljali potpise za narodnu inicijativu za zabranu istraživanja, eksploatacije i prerade litijuma i bora na teritoriji cele Srbije (koju je Vlada nakon izbora skrajnula u fijoku gde joj se gubi trag).

Investitor je, formalno, privremeno odustao od radova na spornoj parceli krajem 2022. U objašnjenju koje je kompanija tada dala akcionarima se ne pominju straže, već se poziva na negativnu atmosferu u kontekstu delovanja aktivista na planini Starica, o kojima je Bilten ranije pisao. Najvećim institucionalnim uspehom aktivisti zato smatraju to što je lokalna skupština krajem 2021. (tokom velikih protesta) pristala da izradi izmene i dopune i prostornog plana (PP) opštine kojim bi se zabranile aktivnosti vezane za rudarenje litijuma i bora. "U samom obrazloženju koje će ići nedvosmisleno se kaže da Opština Rekovac nije za

eksploataciju litijuma, odnosno da nije ni za šta što će ugroziti našu opštinu, odnosno ugroziti život naših ljudi“, izjavio je tim povodom predsednik opštine u novembru 2021.

“Ma, neće to kod nas!”

U lokalnoj samoupravi nema političkih opcija koje su protiv rudarenja. “Bukvalno je jedna jedina odbornica u lokalnoj skupštini govorila o ovome i pokušala da ukaže na problem. Svaka čast toj ženi na hrabrosti i na upornosti“, komentariše Živanović-Poljo. Ova se odbornica kasnije pridružila neformalnom udruženju. Na to da u izmene PP unesu zabranu rudarenja opštinari su se krajem 2021. delom odlučili u strahu od pada rejtinga koji je postajao sve izvesniji što je stanovništvo bilo obaveštenije o rizicima. Živanović Poljo objašnjava da su se aktivisti, naročito na početku, suočavali sa velikim preprekama u dolaženju do tačnih podataka i njihovoj diseminaciji.

Sledeći izazov je bilo uveriti građane da je scenario za koji se zalažu vlasti uopšte moguć i da ne predstavlja uobičajenu predizbornu priču o “zlatnom dobu” sa letećim kolima i sličnim bajkovitim putevima u svetlu budućnost. “Najteži deo jeste da ljudi poveruju u ono što govorite, da shvate da ste neko ko je dobronameran i ko ne želi ništa drugo nego da zaštiti svoj zavičaj. Najviše smo se susretali sa nevericom: ‘Ma, neće to kod nas’, odmahivali bi ljudi rukom”, ne znajući da je polovina, odnosno 174 od 365 kvadratnih kilometara opštine istražna površina, kaže Živanović Poljo.

Uspešnost aktivističke kampanje informisanja pokazala se pre nekoliko meseci, kada je na tribinu o problematici eksploatacije litijuma i bora došlo fantastičnih 450 ljudi. Ona je privukla pažnju građana iz okolnih opština, iz Trstenika, Knića, Gruže, Kragujevca, Jagodine zabrinutih za svoje lokacije. “Gruža je ugrožena istraživanjima zlata i bakra, Jagodina litijumom isto kao i mi, mislim da se ka Trsteniku širi priča sa borom, a oni su imali i nikl; planina Juhor se spominje kao potencijalni vetropark gde se planira seča 40 hektara šume, kamenolomi niču na svakom ćošku...“, dodaje. Gotovo da nema mesta koje nije ugroženo. Aktivisti tvrde da su na neprijavljene istražne bušotine nailazili i van pomenutih sto i kusur istražnih polja.

“U ovoj državi ništa nije garancija“

Pored organizovanosti lokalnog stanovništva i političkog momentuma koji je postojao krajem 2021., za to da lokalna samouprava pristane da menja PP je ključna bila podrška koju su aktivistima iskazali lokalni poljoprivrednici, smatra naša sagovornica. Ona ocenjuje da je opština zapuštena i zanemarena, ali da su poljoprivrednici u njoj i dalje dovoljno značajan faktor čiji otpor je zabrinuo lokalne vlasti.

Nije izvesno ni da li će opština održati obećanje ni koliko se time trajno štiti Levač. Izmene i dopune prostornog plana je inicijalno trebalo da budu sprovedene po ubrzanom postupku.

Umesto toga, njihova izrada je prolongirana. Lokalna skupština je jesenas, nakon formiranja straža, pod pritiskom potvrdila nameru da menja plan, a pristala i da od resornog ministarstva traži da se povuku sva istražna prava na opštini. Dok od odgovora ministarstva (koji ne mora biti potvrđan) zavisi šta će biti sa postojećim pravima, izmene PP bi onemogućile izdavanje novih istražnih dozvola.

“U ovoj državi ništa nije garancija. I da se usvoji prostorni plan nama to nije garancija da država, odnosno nadležno Ministarstvo neće i dalje gurati ovakve projekte, ali sve što je institucionalno bilo do lokalne zajednice mi smo zaista uradili”, konstatuje Živanović Poljo.

Ako se usvoji postojeći Nacrt Prostornog plana Republike Srbije, svi napori aktivista pašće u vodu

Živanović Poljo je arhitekta koja se sa suprugom vratila u zavičaj da se bavi poljoprivredom. Dok su na početku uživali u toj odluci, opasnost razvoja rudarstva ih je, kako kaže, šokirala: “U jednom trenutku shvatiš da ti više nemaš nikakve mogućnosti da se skloniš, da se zaštitiš, da živiš u vezi sa prirodom i da uživaš u onome što je prednost ovog regiona. To nas je stvarno porazilo. Zapitali smo se da li čovek uopšte može više igde da ode da ga ne skoli tako ozbiljna opasnost. Nismo ni svesni koliko je zastrašujuće i jezivo to što može da se desi. Ako se ne budemo borili ne samo da nećemo moći da živimo u Rekovcu, nego nećeš imati gde da živiš u Srbiji”.

Straže u Levču za medije su gotovo nevidljive. Istina, proteklih meseci bar po dva istinski šokantna događaja dnevno u potpunosti ih zaklanjaju. I pored toga, jasna je namera medija sa nacionalnom frekvencijom da ignorišu svaki oblik otpora politikama vladajuće elite, a ne treba zanemariti ni gotovo potpunu komercijalizaciju medija koja je “dekretom” izvršena pre desetak godina, koja je najviše pogodila lokalne medije i njihovu publiku.

“Čitava aktuelna situacija u zemlji je verovatno ove naše probleme, i to ne samo one koji su vezani za našu lokaciju, nego i za Jadar i druge, gurnula u drugi plan, što je sada takođe problem jer prolazi vreme, a za to vreme aktivnosti korporacija i procedure koje one sprovode prolaze ispod radara”, kaže naša sagovornica.

Aktivisti iz Levča zato budno prate sve procedure o kojima uopšte mogu da se obaveste i sve javne politike koje se tiču rudarenja. **Najbolji primer za to je Nacrt Prostornog plana Republike Srbije predstavljen javnosti sredinom 2021., koji predviđa ekspanziju rudarenja širom zemlje.** “nEKO brine za Levač” je bila jedna od mnogih organizacija civilnog društva koja je nacrt ovog strateškog dokumenta ocenila kao skandalozan i na njega podnela primedbe. Sporni predlog nije usvojen, ali ni odbačen, već, kako kaže Živanović Poljo, “Stoji negde u fijoci i čeka povoljni trenutak”.

“To je krucijalni prostorni akt. Ako se usvoji takav kakav je predložen, svi naši napori padaju

u vodu jer prostorni planovi nižeg reda moraju da budu usaglašeni s planovima višeg reda“, kaže i zaključuje: “Borba tek predstoji“.

Izvor: Bilten